

The Model of Training Soldiers for the Reappearance era at Standard Islamic University

Dr. Mohammadreza Hassani Ahangar ¹

Dr. Hamed Najjaran Toosi ²

Abstract

The establishment of a new Islamic civilization and the groundwork for the advent of Imam Mahdi (PBUH) necessitate individuals who have been nurtured and prepared to serve in his global government. However, it is evident that the training of such individuals is not feasible within contemporary universities and academic institutions that follow educational models borrowed from Western civilization. The Islamic Model University aims to cultivate individuals and generate thought, knowledge, technology, and innovation as the beating heart of the new Islamic civilization and the foundation for the Imam's reappearance. Human development within this university requires a comprehensive and integrated educational framework.

The primary objective of this study is to design a model for training the soldiers of the Era of Reappearance, based on the intellectual framework of the two leaders of the Islamic Revolution, within the context of the Islamic Model University. To achieve this goal, the qualitative method of Thematic Analysis has been employed, leading to the identification of 1,729 initial themes. The final model consists of three dimensions, seven components, and 39 indicators.

The findings indicate that the proposed training model is composed of general principles (including instructor-centered education, scientific and revolutionary management, goal-oriented training, strategic recruitment, and continuous updating), domains (intellectual and doctrinal training, cultural and ethical development, scientific and technical skill-building), and pillars (comprising instructors and mentors, academic disciplines, training programs, curricular content, revolutionary organizations, and educational environments).

Keywords: Islamic civilization, human development, Islamic Model University, Age of Reappearance

1. Professor, Faculty of Artificial Intelligence and Cognitive Sciences, Imam Hossein University, Tehran, Iran(mrhasani@ihu.ac.ir)

2. Assistant Professor, Imam Hussein University, Tehran, Iran(Corresponding Author)(kpnajaran@ihu.ac.ir)

الگوی تربیت سربازان عصر ظهور در دانشگاه تراز اسلامی*

محمدرضا حسنی آهنگر^۱

حامد نجاران طوسی^۲

چکیده

ایجاد تمدن نوین اسلامی و زمینه‌سازی ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الیه نیازمند انسان‌هایی است که به منظور برپاداشتن حکومت جهانی آن حضرت، پرورش یافته و برای سربازی و خدمت در آن عصر آماده شده باشند. اما بدیهی است که تربیت چنین انسان‌هایی در دانشگاه‌ها و مراکز علمی کنونی با الگوهای رایج آموزشی به عاریت گرفته شده از تمدن غربی امکان‌پذیر نیست. دانشگاه تراز اسلامی به دنبال پرورش انسان و تولید فکر، علم، فناوری و نوآوری به عنوان قلب تپنده تمدن نوین اسلامی و زمینه‌سازی ظهور حضرت حجت ارواحنا فداه است. پرورش انسان در این دانشگاه به یک الگوی تربیتی همه‌جانبه و منسجم نیازمند دارد. هدف اصلی تحقیق حاضر طراحی الگوی تربیت سربازان عصر ظهور مبتنی بر منظومه فکری امامین انقلاب اسلامی در دانشگاه تراز اسلامی است. برای رسیدن به این هدف از روش کیفی «تحلیل مضمون» استفاده شده و با استخراج ۱۷۲۹ مضمون اولیه، الگویی مشتمل بر سه بُعد، هفت مؤلفه و ۳۹ شاخص، تدوین گردیده است. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد الگوی تربیت سربازان عصر ظهور متشکل از اصول کلی (شامل استادمحوری، مدیریت علمی و انقلابی، تربیت هدفمند و جذب هدفمند و به‌روزرسانی مستمر)، ساخت‌ها (شامل ساحت‌های تربیت فکری و اعتقادی، تربیت فرهنگی و اخلاقی، تربیت علمی و مهارتی)، و ارکان (شامل استاد و معلم، رشته، دوره، متن و محتوا، تشکلهای انقلابی و فضا و محیط) است.

واژگان کلیدی

تمدن اسلامی، پرورش انسان، دانشگاه تراز اسلامی، عصر ظهور.

مقدمه

دانشگاه‌ها یکی از مهم‌ترین مراکز برای پرورش انسان‌ها در تراز تمدنی هستند که منطبق بر الگوهای منبعث از جهان بینی‌ها و ایدئولوژی‌های طراحان آن فعالیت می‌نمایند. ایجاد تمدن نوین اسلامی و زمینه‌سازی ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الیه نیازمند انسان‌هایی است که از

* تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۳؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۵

۱. استاد دانشکده هوش مصنوعی و علوم شناختی دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام، تهران، ایران (mrhasani@ihu.ac.ir).

۲. استادیار دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام، تهران، ایران (نویسنده مسئول) (kpnajaran@ihu.ac.ir).

شایستگی‌های لازم برای برپایی حکومت جهانی آن حضرت، برخوردار بوده و برای سربازی و خدمت در آن عصر آماده‌اند. دانشگاه‌های فعلی کشور که سابقه‌ای حدود صدساله دارند به تدریج از اوایل حکومت قاجار شکل گرفتند. در این دوران، کوشش‌هایی در زمینه آموزش افراد در علوم جدید با اعزام محصل به کشورهای اروپایی و تأسیس مدارس و دانشگاه‌هایی مانند دارالفنون انجام شد؛ این امر مسائلی از قبیل ورود فرهنگ غربی به کشورهای اسلامی و تقویت جریان فراماسونری را در پی داشت. (انتظاری، ۱۳۸۸: ۲). افزایش ارتباط میان ایران و دولت‌های غربی، اعزام دانشجوی و در نتیجه ورود افکار جدید به ایران و اقدام‌های روشنفکران غرب‌گرا برای جبران عقب‌ماندگی علمی و فناورانه، تعارض‌های اجتماعی و فکری با روحانیون ایجاد کرد. آنها که به اندیشه و تفکر جدید با حساسیت و دیده تردید نگاه می‌کردند و برای رویارویی با این سبک از نوگرایی به بیان اصول و آرمان‌های اسلامی و تعارض آن با مظاهر فرهنگی و سیاسی تمدنی غرب پرداختند؛ اما متأسفانه در رویارویی با علم و فناوری غرب، واکنش‌های کمتری بروز کرد. غرب با نام علم ورود کرد و چون در فرهنگ دینی، کلمه علم مفهوم مقدّس و مبارکی است، به راحتی داخل شده و حتّی مورد استقبال قرار گرفت (پیروزمند، ۱۳۹۲: ۲۴۰-۲۴۱). بدین ترتیب پیروی از شیوه آموزش و تحصیلات در اروپا، به تدریج فراگیر شد. در سال ۱۳۱۳ دانشگاه تهران با تلفیق دارالفنون و سایر مدارس عالی به عنوان اوّلین مؤسسه آموزش عالی جامع با الگوبرداری از دانشگاه‌های غربی به‌ویژه فرانسه ملهم از الگوی ناپلئونی به وجود آمد و به تربیت دانشجویان در رشته‌های مختلف پرداخت. در این رویکرد، دانشگاه نهادی وابسته به دولت، متمرکز، آموزش‌محور، مبتنی بر تربیت نیروی انسانی متخصص برای هدف‌ها و برنامه‌های دیوان‌سالاری دولتی بود (ذاکر صالحی، ۱۳۹۶). پس از جنگ جهانی دوّم، با پیروزی آمریکا و نمود توسعه علمی آن کشور در جهان، الگوی تأسیس مؤسّسات آموزش عالی از سیستم دانشگاهی فرانسوی به آمریکایی تغییر پیدا نمود (انتظاری، ۱۳۸۸: ۲۰). البته در پروژه توسعه نظام آموزش عالی کشور، فراتر از کارکردهای متعارف اشاعه علم و آموزش تخصصی، مأموریت‌های فرهنگی اجتماعی مربوط به مدرنیزاسیون جامعه نیز در درجه اوّل اهمّیت قرار داشت. این اولویت از طریق تربیت انبوه دانشجویان در مجموعه رشته‌های علوم انسانی که بیش از ۵۰٪ دانشجویان را تشکیل می‌داد، دنبال می‌شد (فراستخواه، ۱۳۸۸).

وقوع انقلاب اسلامی، امیدهای فراوانی را برای تغییر مسیر دانشگاه‌ها به سمت تحقّق آرمان بلند تمدّن نوین اسلامی پدید آورد که تعطیلی موقتی دانشگاه‌ها و انقلاب فرهنگی را به دنبال داشت؛ اما به دلایل مختلف اهداف اصلی این کار محقق نشد. امام خمینی رحمته‌الله علیه به عنوان

بنیان‌گذار انقلاب اسلامی و امام خامنه‌ای به‌عنوان رهبر کنونی انقلاب اسلامی، دیدگاه‌ها و نظرهای مفصلی را نسبت به دانشگاه و مسائل مرتبط با آن بیان داشته‌اند که در مقالات قبلی تحت عنوان «دانشگاه تراز اسلامی» معرفی شد. دانشگاه تراز اسلامی به دنبال پرورش انسان و تولید فکر، علم، فناوری و نوآوری به‌عنوان قلب تپنده تمدن نوین اسلامی و زمینه‌سازی ظهور حضرت حجت ارواحنا فداه است. (حسینی آهنگر و همکاران، ۱۴۰۳). پرورش انسان برای عصر ظهور در این دانشگاه به یک الگوی تربیتی همه‌جانبه و منسجم نیازمند دارد. در این مقاله با بهره‌گیری از روش کیفی تحلیل مضمون با رویکرد استنباطی - اجتهادی، الگوی تربیت سربازان عصر ظهور در دانشگاه تراز اسلامی تبیین می‌گردد.

پیشینه تحقیق

در خصوص موضوع الگوهای تربیت و آموزش و مسائل مرتبط با آن پژوهش‌های متعددی در کشور انجام پذیرفته است که در این مقاله به چند مورد اشاره می‌شود.

پور عزت و همکاران (۱۳۸۷)، برای پاسخ به این پرسش که اگر قرار باشد دانشگاه‌های ایران در جامعه جهانی به جایگاه اصلی خود نایل شود، از چه ویژگی‌هایی باید برخوردار باشد؛ پژوهشی را انجام داده و ویژگی‌های مطلوب دانشگاه‌ها در جامعه جهانی را احصا نمودند (ر.ک: پورعزت و همکاران، ۱۳۸۷).

محمدی و همکاران (۱۳۹۳)، بر کیفیت نظام تربیت و آموزش دانشگاه‌ها تمرکز و الگویی را به‌منظور ممیزی این نظام طراحی نموده‌اند. از نظر ایشان، بحث کیفیت نظام آموزش عالی یکی از موضوع‌های مهمی است که پس از توسعه کمی دانشگاه‌ها و مشکلات ناشی از آن مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است (ر.ک: محمدی و همکاران، ۱۳۹۳).

باقری کراچی و همکاران (۱۳۹۱)، با استفاده از روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، الگوی شایستگی‌های دانش‌آموختگان را برای خدمت‌محوری و تأمین نیازهای جامعه ارائه نموده‌اند. (ر.ک: باقری کراچی و همکاران، ۱۳۹۱).

میرزاحمدی و همکاران (۱۳۹۲)، با مطالعه اسناد و مدارک، شاخص‌های استاد مطلوب را احصا نموده و با استفاده از روش دلفی نسبت به اعتباریابی آنها اقدام نموده‌اند (ر.ک: میرزاحمدی و همکاران، ۱۳۹۲).

جنبه منحصربه‌فرد تحقیق حاضر این است که با نگاهی جامع به سیر تطور نظام آموزشی و ابعاد نهاد علم در کشور، الگوی تربیت و آموزشی تحولی را پیشنهاد داده که با توجه به

پیاده‌سازی آزمایشی در دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام، قابلیت اجرایی‌سازی در دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمی کشور را دارا است.

روش پژوهش

برای تبیین الگوی تربیت سربازان عصر ظهور در دانشگاه تراز اسلامی مبتنی بر اندیشه‌های امام خمینی رحمته الله علیه و امام خامنه‌ای، از روش «تحلیل مضمون» با رویکرد استنباطی - اجتهادی استفاده شد. این روش به دنبال استخراج مضامین برجسته متون در سطوح مختلف است و برای شناسایی و تشریح چرایی و چیستی یک پدیده می‌توان از آن استفاده نمود. «تحلیل مضمون» شامل جستجو در مجموعه‌ای از داده‌ها برای یافتن الگوهای تکرارشونده از معانی است که البته شکل و محصول آن، ممکن است متفاوت باشد. از این رو مهم است که سؤال‌های تحقیق، قبل، بعد و هنگام «تحلیل مضمون»، مورد توجه و بررسی قرار گیرند. فرایند کلی انجام این روش را می‌توان به مراحل کلی زیر تقسیم نمود:

جمع‌آوری و یافتن متون مرتبط با موضوع؛

تقلیل و کاهش متون با انتخاب جملات مرتبط در بین متون جمع‌آوری شده؛

یافتن و شناسه‌گذاری مضامین اولیه جملات و عبارت‌های منتخب؛

ترکیب مضامین اولیه برای رسیدن به مفاهیم فراگیرتر.

همه مراحل فوق با تفسیر و تحلیل همراه بوده و به صورت رفت و برگشتی، اصلاح و تکمیل می‌گردد. با توجه به این که «تحلیل مضمون» یک نوع پژوهش کیفی است، بدیهی است برخی از مراحل آن، مشابه سایر روش‌های تحقیق کیفی باشد. این فرایند می‌تواند در زمان جمع‌آوری داده‌ها آغاز شود اما نقطه پایان این فرایند، تهیه گزارشی از محتوا و معانی الگوها و مضامین در داده‌ها است. این نوع تحلیل، فرایندی است که طی زمان شکل می‌گیرد و نیازمند صبر و حوصله فراوان است (شیخ‌زاده، ۱۳۹۴: ۲۱-۲۳).

مرحله اول؛ جمع‌آوری آرا و نظرهای امامین انقلاب اسلامی در خصوص موضوع تحقیق بود. دیدگاه‌های حضرت امام رحمته الله علیه از نسخه رایانه‌ای صحیفه امام (مجموعه بیانات، پیام‌ها و نامه‌های ایشان از سال ۱۳۱۲ تا ۱۳۶۸)، منتشرشده در پایگاه گسترش آرا و اندیشه‌های امام خمینی رحمته الله علیه استخراج گردید. کلیه مطالب ثبت شده در این کتاب، بررسی و مواردی که در آنها کلیدواژه‌هایی شامل دانشگاه، تمدن و موارد مرتبط بود به علاوه تمامی مطالب ایشان خطاب به حوزویان، دانشجویان، اساتید دانشگاه و ستاد انقلاب فرهنگی انتخاب گردید. مجموع این

موارد به علاوه وصیت‌نامه الهی سیاسی معظم‌له، مشتمل بر ۷۶ سخنرانی و پیام شد که از این میان ۲۲ عنوان مطلب، مربوط به قبل از پیروزی انقلاب اسلامی و ۵۴ عنوان مطلب مربوط به پس از پیروزی انقلاب اسلامی است. پس‌ازاین کار، نظرها و دیدگاه‌های امام‌خامنه‌ای بالغ‌بر ۴۰۶ عنوان سخنرانی، مصاحبه، حکم، پیام و ... جمع‌آوری شد. منبع اصلی در این زمینه، پایگاه اطلاع‌رسانی و نرم‌افزار حدیث ولایت ایشان بود؛ اما برخی مطالب و بیانات منتشرنشده همچون ۹ دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال‌های مختلف، پس از جستجو در منابع دیگری همچون سایر پایگاه‌های اطلاع‌رسانی و گزارش‌ها و کتاب‌های منتشرشده، به دست آمد. پس از جمع‌آوری آرا و نظرها‌ی امامین انقلاب اسلامی، شناسایی مضامین اولیه و شناسه‌گذاری، آغاز گردید. درنهایت ۱۷۲۹ مضمون اولیه (شناسه) استخراج شد. با عنایت به اهداف و سؤال‌های تحقیق، مضامین اولیه، در قالب ۳۹ مضمون سازمان‌دهنده (شاخص) ترکیب و این مضامین پس از دسته‌بندی در سطوح مختلف درنهایت در ۷ مضمون فراگیر (مؤلفه) در ابعاد سه‌گانه طبقه‌بندی شد که در ادامه به‌طور تفصیلی، تشریح خواهد گردید.

یافته‌های پژوهش

الگوی تربیت سربازان عصر ظهور در دانشگاه تراز اسلامی مستخرج از بیانات و تدابیر امامین انقلاب اسلامی شامل سه بُعد اصول کلی، ارکان و ساحت‌ها بوده که هر کدام مؤلفه‌ها و شاخص‌هایی دارد که در ادامه شرح داده خواهد شد. شایان‌ذکر است اعداد داخل پرانتز در این جدول، میزان تکرار مضامین را در بیانات امامین انقلاب اسلامی نشان می‌دهد.

الف) اصول کلی تربیت سربازان عصر ظهور

اصول کلی تربیت سربازان عصر ظهور را می‌توان به شرح جدول (۱) بیان نمود.

جدول ۱. مؤلفه «اصول کلی تربیت سربازان عصر ظهور»

اصول کلی تربیت سربازان عصر ظهور (۱۷۷)
تربیت همه‌جانبه و هدفمند (۹۰)
استعدادیابی و پذیرش دانشجوی (۳۷)
طراحی، ارزیابی و به‌روزرسانی مستمر الگوی تربیتی مبتنی بر هویت ملی و اسلامی (۳۲)
مدیریت علمی انقلابی (۱۲)
استادمحوری (۶)

۱. تربیت هدفمند و همه جانبه

دانشگاه تراز اسلامی باید انسان‌هایی شایسته و کارآمد را برای رفع نیازهای مختلف و متنوع جامعه و در جهت تحقق اهداف انقلاب اسلامی تربیت کند. امامین انقلاب اسلامی بر هدفمند بودن نظام تربیت و آموزش برای رفع نیازهای کشور و تحقق اهداف عالی انقلاب اسلامی تأکید داشته و دارند. به عنوان نمونه امام خمینی رحمته الله علیه می‌فرماید: «دانشگاهی‌ها و خود علمای حوزه‌ها برنامه‌ها را تنظیم کنند، که یک آموزش موافق با احتیاج مملکت، نه یک چیزهایی را بخوانند که اصلاً به درد ما نمی‌خورد» (موسوی خمینی، ۱۳۸۹: ج ۱۲، ۳۲۹). یا امام خامنه‌ای تأکید دارند که «خصوصیت جمهوری اسلامی این است که دستگاه انسان‌سازی‌اش بایستی صحیح حرکت بکند و انسان‌باب هدف‌های جمهوری اسلامی بسازد.» (۱۳۷۰/۰۹/۲۰).

همچنین این دانشگاه، مسئولیت پرورش همه جانبه و جامع‌الاطراف را نیز بر عهده دارند. انسان تک بعدی و تک ساحتی برای تمدن‌سازی مناسب نیست. بر همین اساس این نظام متکفل تربیت نسلی هستند که علاوه بر تخصص، دارای ایمان و روشن بینی نیز باشد. «دانشگاه اسلامی، علم و ایمان، علم و معنویت، علم و اخلاق را با هم همراه می‌کند. علم را می‌آموزد و جهت‌گیری علم را از اخلاق و ایمان می‌گیرد.» (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۴/۱۰/۲۹). «در دانشگاه اسلامی علم، با دین، و تلاشگری با اخلاق، و تضارب افکار با سعه صدر، و تنوع رشته‌ها با وحدت هدف، و کار سیاسی با سلامت نفس، تعمق و ژرف‌نگری با سرعت عمل، و خلاصه دنیا با آخرت همراه است» (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۵/۰۷/۰۳).

۲. استعدادیابی و پذیرش هدفمند

بدیهی است که دانشجو، هدف و مقصود اصلی در دانشگاه تراز اسلامی است لذا گزینش حقیقی و جذب هدفمند دانشجوی مستعد با کیفیت، متناسب با نیاز و ظرفیت باید در مرکز توجه قرار بگیرد. هدایت استعدادها با محوریت علاقه دانشجو و متناسب با نیازمندی‌های کشور انجام می‌پذیرد (صحیفه امام رحمته الله علیه، ج ۱۹، ص ۱۸۷؛ حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۰/۰۹/۲۰، ۱۳۷۴/۰۸/۱۷، ۱۳۸۴/۱۰/۱۳ و ۱۳۷۱/۰۸/۱۹).

۳. الگوی تربیتی بومی مبتنی بر هویت ملی و اسلامی

الگوی تربیتی دانشگاه تراز اسلامی، باید متناسب با شرایط و نیازهای جامعه و با توجه به تاریخ غنی و زمینه‌های فرهنگی بومی طراحی شده باشد. «الآن مدرسه‌هایی که دانشگاه‌ها و دانشسراها، اینها که ما داریم، فرمایش همه فرم غرب است. ... همه چیز را از غرب گرفته‌اند.

فرهنگ به این غنی‌ای کنار زده شده است و چسبیده‌اند به فرهنگ غرب. آن هم نه فرهنگ اصیل غرب، فرهنگ استعماری غرب.» (۱۳۵۸/۱۰/۱۲ - صحیفه امام رحمته‌الله علیه، ج ۱۲، ص ۴). در این راستا لازم است سنت‌های حسنه حوزه‌های علمیه مثل «انتخاب آزادانه استاد»، «تفکر و مطالعه»، «پیش مطالعه قبل از درس»، «مباحثه بعد کلاس»، «تقریر درس استاد»، «اشکال کردن به درس استاد و قبول نکردن تعبدی»، «احترام به اساتید، بزرگ‌ترها و پیش‌کسوت‌ها»، احیا و رایج گردد (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۹/۰۷/۲۹ و ۱۳۶۹/۰۸/۰۱). لذا ایجاد تحوّل بنیادین در نظام تربیت و آموزش موجود، ضروری است؛ البته باید در نظر داشت که در این جا تحوّل معنای حقیقی خود را داشته و به مفهوم اصلاح و بهبودهای جزئی نیست (صحیفه امام رحمته‌الله علیه، ج ۱۲، ص ۲۴۸؛ حسینی خامنه‌ای: ۱۳۹۰/۰۳/۲۳ و ۱۳۷۵/۰۲/۲۹).

نکته مهمی که در این زمینه نیاز به توجه جدی دارد، بحث پویایی، ارزیابی و اصلاح مستمر این نظام است که باید در آن قابلیت‌های خوداصلاحی را در نظر گرفت. هر نظام آموزشی مبتنی بر نیازهای جدید محیطی و همچنین نواقص طراحی اولیه که عمدتاً هنگام اجرا مشخص شده یا پیامدهای آن در طول زمان بروز و ظهور می‌یابد نیازمند، ارزیابی‌های دوره‌ای و مستمر و روزآمدسازی است (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۹/۰۹/۱۹، ۱۳۸۳/۱۰/۱۷ و ۱۳۸۶/۰۲/۲۵).

۴. مدیریت علمی و انقلابی

مدیریت دانشگاه تراز اسلامی باید در اختیار کسانی باشد که از یک سو علمی بوده و عاشق پیشرفت علمی کشور باشند و آنها را از لحاظ علمی به عنوان رئیس بپذیرند؛ از طرف دیگر دارای اعتقاد عمیق به اسلام و انقلاب داشته باشند تا بتواند نقش اساسی در هدایت صحیح این نظام در راستای اهداف انقلاب اسلامی ایفا نمایند (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۶۹/۰۸/۰۱، ۱۳۸۰/۱۰/۰۸ و ۱۳۹۳/۰۴/۱۱).

۵. استاد محوری

در الگوی تربیت سربازان عصر ظهور، استاد و معلّم نقش محوری و اصلی را ایفا نموده و می‌توانند حتی کمبود و نواقص بخش‌های دیگر را تا حدود زیادی پوشش دهد (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۹۴/۰۲/۱۶ و ۱۳۹۰/۰۲/۱۴).

ب) ارکان تربیت سربازان عصر ظهور

الگوی تربیت سربازان عصر ظهور از چهار رکن اساسی شامل (۱) استاد و معلّم، (۲) فضا و محیط و (۳) تشکلهای انقلابی و (۴) رشته، دوره، متن و محتوا تشکیل شده است که

ویژگی‌های شاخص و مطلوب هر یک در جدول (۲) درج و در ادامه تشریح خواهد گردید.

جدول ۲. مؤلفه «ارکان تربیت سربازان عصر ظهور»

ارکان تربیت سربازان عصر ظهور (۵۱۷)		
استاد و معلم (۱۹۰)	فضا و محیط (۱۸۰)	
شایسته‌گزینی (۱۰۲) ارتقای منزلت اجتماعی (۱۱) توانمندسازی علمی و روحی (۱۱) جوان‌گرایی با حفظ کرامت پیش‌کسوتان (۸)	امکانات و فضای تربیتی، آموزشی و پژوهشی (۱۰۱) حاکمیت فرهنگ و ارزش‌های انقلاب اسلامی (۲۹) نشاط علمی، فکری و سیاسی (۲۸) معماری ایمن، مستحکم و زیبایی اسلامی ایرانی (۱۱) انضباط رفتاری، اخلاقی و مالی (۱۱)	
مربی‌گری و شاگردپروری (۳۶) پژوهش، نوآوری و حل مسئله (۱۰) تبیین، امیدآفرینی و فرماندهی جنگ نرم (۸) تعامل حقیقی و مسئله‌یابی (۴)	الف) الزامات کلیدی (۱۳۲)	
ب) نقش‌ها و وظایف (۵۸)		
تشکل‌های انقلابی (۹۸)	رشته، دوره، متن و محتوا (۴۹)	
خودسازی و کار تشکیلاتی قوی (۴۲) تعاملات سازنده و ارتباطات مطمئن (۳۲) حفظ جهت‌گیری و نقش‌آفرینی فعال (۱۷) جذب حداکثری (۷)	بازبینی مداوم، تغییر، اصلاح و نوآوری در رشته‌ها و متون درسی (۱۸) استفاده از میراث علمی و تجارب عملی خود و دیگران (۱۶) نگاه متوازن به علوم، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی دانشگاهی (۸) سلامت، قابل‌فهم و عمیق بودن محتوای آموزشی (۷)	

۱. استاد و معلم

همان‌گونه که در اصول کلی بیان شد، «استاد و معلم» محور اصلی و مهم‌ترین رکن تربیت سربازان عصر ظهور به‌شمار می‌رود به‌نحوی که می‌تواند تا حدود زیادی نواقص بقیه ارکان را نیز جبران نماید. برای این رکن مهم «الزامات کلیدی» و «نقش‌ها و وظایف» مختلفی به شرح زیر وجود دارد.

الزامات کلیدی

شایسته‌گزینی: با توجه به نقش محوری و بی‌بدیل استاد و معلم در نظام تربیتی و تأثیر مستقیم منش، رفتار، گفتار و تفکرات او بر شاگردان، اولین و مهم‌ترین الزام در مؤلفه استاد و معلم، موضوع «شایسته‌گزینی» است (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۹۰/۰۷/۲۴ و ۱۳۸۶/۰۵/۰۳). استاد و

معلم شایسته برای دانشگاه تراز اسلامی علاوه بر تعهد و تخصص که شرط اصلی برای حضور در کلاس درس و ارتباط با دانشجویان و دانش‌آموزان است، باید فردی قابل اطمینان، مؤمن، حزب‌اللهی و انقلابی بدون نگاه جناحی بوده و مزین به فضایل نیک اخلاق اسلامی باشد (صحیفه امام علیه السلام، ج ۱۳، ص ۴۱۲؛ حسینی خامنه‌ای: ۱۳۶۸/۰۹/۲۱ و ۱۳۹۵/۰۳/۲۹). این موضوع به طور مکرر در سخنرانی‌های مختلف طی سالیان متمادی مورد تأکید امامین انقلاب اسلامی بوده است که نشان از حساسیت و اهمیت بالای این امر در منظومه فکری ایشان دارد. منزلت اجتماعی: توجه به منزلت اجتماعی اساتید و معلمان و تأمین و توسعه معیشت عادلانه البته به همراه ترویج ساده‌زیستی در میان آنان، الزام دیگری است که بارها به آن اشاره و تأکید شده است تا مجبور نباشد برای گذران یک زندگی معمولی در شأن خود به دنبال تدریس و انجام پروژه‌های پژوهشی فراتر از استانداردهای تعیین شده باشد. (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۷/۰۹/۰۹، ۱۳۷۶/۱۲/۰۶، ۱۳۸۷/۰۶/۰۵، ۱۳۷۴/۰۹/۱۶ و ۱۳۶۹/۱۰/۰۴).

«بنده معتقدم که احترام، مراعات، کمک کردن به اساتید و توسعه زندگی آنان لازم است، به خصوص بعضی از اساتیدی که همین‌طور از این دانشگاه به آن دانشگاه می‌روند، همه جا را هم ناقص... یک امکانی به استاد بدهید که دیگر مجبور نباشد این قدر اینجا و آنجا برود، بتواند بعد از درس در آن اتاق بنشیند، دانشجویها به او مراجعه کنند، از او راهنمایی بخواهند، استاد هم کمک فکری و علمی به آنها بکند» (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۷/۰۹/۰۹).

توانمندسازی علمی و روحی: الزام سوّم؛ «توانمندسازی علمی و روحی و ترفیع حقیقی» اساتید و معلمان است. در این میان، کارآمدی اساتید از طریق مطالعه و آموزش‌های مختلف در زمینه‌های معارف دینی، قابلیت‌های تخصصی و حرفه‌ای، ارتقا می‌یابد. در زمینه توانمندسازی اساتید و معلمان می‌توان مراکز ویژه و تخصصی نیز ایجاد نمود. همچنین ترفیع و ارتقای رتبه آنان باید با ملاک‌های حقیقی و منطبق با نیازهای کشور انجام پذیرد (آیت‌الله خامنه‌ای: ۱۳۸۶/۰۷/۰۹، ۱۳۹۱/۰۷/۲۰ و ۱۳۸۵/۰۵/۲۳).

جوان‌گرایی همراه با حفظ کرامت پیش‌کسوتان: چهارمین الزام؛ «جوان‌گرایی همراه با حفظ کرامت و استفاده از تجربه پیش‌کسوتان» است. (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۷/۱۱/۱۳، ۱۳۸۶/۰۲/۲۵ و ۱۳۸۷/۰۷/۰۳).

«اساتید پیش‌کسوت، اساتید باتجربه، سابقه‌دار در رشته‌های مختلف، از ذخائر نظام هستند؛ از اینها باید حداکثر استفاده بشود. طراحی این‌که ما چگونه جمع کنیم بین استاد مجربی که سال‌های متمادی در این رشته کار کرده و پخته شده و تجربه پیدا کرده و یک

ذخیره‌ای است برای کشور و آن جوان تازه‌نفسی که تازه دوره دکتری خودش را در یک دانشگاه برجسته‌ای گذرانده و الان حاضر و آماده است که بانشاط و گرماگرم در همان رشته تدریس کند - از هیچ‌کدام نمی‌شود گذشت. به آن پیرِ مجربِ سابقه‌دار و پیش‌کسوت هم نیاز داریم، به این جوانِ تازه از راه رسیده گرمِ متلائی از تحرک علمی و نشاط علمی و مایل به این‌که کار کند و تلاش کند هم احتیاج داریم - باید جواری انجام بگیرد که از هر دو استفاده کنیم.» (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۷/۰۷/۰۳).

نقش‌ها و وظایف

اساتید و معلمان در دانشگاه تراز اسلامی دارای چهار نقش و وظیفه اساسی به شرح زیر هستند که همین نقش‌ها و وظایف می‌تواند شاخص‌های اصلی در ترفیع و ارتقای ایشان محسوب شود.

تیبین، امیدآفرینی و فرماندهی جنگ نرم: اولین نقش و وظیفه اساتید و معلمان تیبین معارف، مسائل و موفقیت‌های انقلاب اسلامی به منظور ایجاد امید و خودباوری در نسل جوان و آینده‌ساز کشور و بر عهده گرفتن نقش فرماندهی جنگ نرم در برابر تهاجم فکری و فرهنگی دشمن است (حسینی خامنه‌ای: ۱۴۰۱/۱۰/۱۹، ۱۳۹۶/۰۳/۳۱ و ۱۳۹۴/۰۴/۱۳).

«اگر در زمینه‌های مسائل اجتماعی، مسائل سیاسی، مسائل کشور، آن چیزهایی که به چشم باز، به بصیرت کافی احتیاج دارد، جوان دانشجوی ما، افسر جوان است، شما که استاد او هستید، رتبه بالاتر افسر جوانید؛ شما فرمانده‌ای هستید که باید مسائل کلان را ببینید؛ دشمن را درست شناسایی بکنید؛ هدف‌های دشمن را کشف بکنید؛ احیاناً به قرارگاه‌های دشمن، آن چنانی که خود او نداند، سر بکشید و بر اساس او، طراحی کلان بکنید و در این طراحی کلان، حرکت کنید. در رتبه‌های مختلف، فرماندهان بالا این نقش‌ها را ایفا می‌کنند. خب، حالا استادی که بتواند این نقش را ایفا کند، آن استاد شایسته حال و آینده نظام جمهوری اسلامی است. توقع از اساتید محترم این است. جوان‌های تان را توجیه کنید. ... به اینها توان کار و نشاط کار بدهید. چه جور؟ با امید دادن؛ با امید بخشیدن» (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۸/۰۶/۰۸).

شاگردپروری: مهم‌ترین نقش و وظیفه اساتید و معلمان «مرئی‌گری، شاگردپروری و تربیت روحی، معنوی، دینی، سیاسی، علمی و پژوهشی» دانشجوی و دانش‌آموز است. «مطالعه قبل از کلاس»، «تدریس باحوصله و منضبط» و «ارتباط و وقت‌گذاشتن استاد برای دانشجو فراتر از کلاس»، «انتظارهای اساسی و اولیه برای نقش‌آفرینی مؤثر در این زمینه است (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۹۴/۴/۱۳، ۱۳۹۳/۴/۱۱، ۱۳۸۸/۶/۸، ۱۳۷۶/۱۲/۶، ۱۳۸۶/۲/۲۵ و ۱۳۸۱/۸/۲۲).

«اساتید باید یکی از اهتمام‌هایشان شاگردپروری باشد. ارزش استاد، اعتبار استاد در بیرون، به شاگردان اوست. در حوزه‌های علمیه ما هم همین‌طور است. آن استاد، آن فقیه یا اصولی یا حکیمی ارزش بیشتری در چشم‌ها دارد که آثار وجودی او به شکل شاگردان و تلامذه برجسته او، خودش را نشان بدهد. شاگردپروری کنید» (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۶/۰۷/۰۹).

پژوهش، نوآوری و حل مسئله: سومین حوزه نقش‌آفرینی در دانشگاه تراز اسلامی که عمدتاً متوجه اساتید دانشگاهی است، هدایت دانشجویان در عرصه تحقیق و نوآوری و گسترش دانش و حل مسائل جامعه است. در حوزه گسترده علم و فناوری، همکاری و نقش‌آفرینی مشترک استاد و دانشجویان تحصیلات تکمیلی، اهمیت فوق‌العاده دارد. تعریف، تعیین نقش‌ها و ساماندهی این ارتباط، کلید پیشبرد نهضت تولید علم و جنبش نرم‌افزاری است (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۶/۰۲/۲۵ و ۱۴۰۱/۰۷/۲۷).

تعامل حقیقی و مسئله‌یابی: اما حل مسائل و تولید علم نافع مستلزم شناخت مسئله است که با تعامل حقیقی با سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی و مدیریتی حاصل می‌شود (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۹۷/۰۳/۲۰ و ۱۴۰۰/۰۸/۲۶).

«دستگاه‌های مدیریتی کشور چقدر می‌توانند از دانشگاه‌ها، از محصولات و نتایج ذهنی و فکری نخبگان کشور استفاده کنند. برخورد شکلی و تشریفاتی کافی نیست؛ بایستی تعامل، تعامل حقیقی باشد. ... دانشگاه‌ها باید درگیر مسائل کشور باشند. هدف از علم این است که نفع برساند. باید علم برای مردم نافع باشد؛ از برکات آن علم بایستی استفاده کنند» (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۹۰/۰۶/۰۲).

۲. فضا و محیط

یکی دیگر از ارکان تربیت سربازان عصر ظهور، «فضا و محیط» است که تأثیری کلیدی بر شکل‌گیری دانشگاه تراز اسلامی دارد. محیط مناسب این دانشگاه، فضایی «دینی، انقلابی، توأم با آگاهی سیاسی و با روحیه بانشاط دانشجویی» است (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۰/۰۹/۲۰). این خصوصیت به همراه سایر ویژگی‌های در ادامه تشریح می‌گردند.

حاکمیت فرهنگ و ارزش‌های انقلاب اسلامی

در فضا و محیط دانشگاه تراز اسلامی، «حاکمیت فرهنگ و ارزش‌های انقلاب اسلامی» کاملاً مشهود است. در این فضا؛ «دین، ایمان، معنویت و انقلابی‌گری» شاخصه‌های اصلی هستند. تعظیم شعائر و نمادهای مذهبی مثل مسجد و نماز جماعت در این نظام، نمود داشته و به اصطلاح پرچم اسلام در آن بالا است. ویژگی دیگر فضای تربیتی مطلوب؛ «صدق، صفا،

رحمت، اعتدال، صمیمیت و همزیستی» است (صحیفه امام عج، ج ۱، ۳۷۳؛ حسینی خامنه‌ای: ۱۳۶۹/۵/۲۳، ۱۳۷۲/۱۰/۱، ۱۳۸۸/۶/۸، ۱۳۷۴/۳/۲۹، ۱۳۹۵/۳/۲۹، ۱۳۷۹/۹/۱۷ و ۱۳۷۶/۶/۱۹).

نشاط علمی، فکری و سیاسی

محیط این نظام، «سرشار از امید، طراوت و نشاط کار و تلاش علمی، فکری و سیاسی» بوده و در آن خمودگی، افسردگی و رکود دیده نمی‌شود. این فضا طبیعتاً مساعد برای تحصیل و رشد استعدادها، رقابت در تحقیق و نوآوری و تولید علم و فناوری بوده و محل بحث، انتقاد و ارائه دغدغه‌ها و نظرهای دلسوزانه برای تحقق آرمان‌هاست (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۵/۹/۱۵، ۱۳۹۲/۵/۶، ۱۳۸۸/۶/۸، ۱۳۸۱/۹/۷، ۱۳۷۹/۷/۲۶، ۱۳۸۲/۲/۲۲، ۱۳۹۶/۳/۱۷ و ۱۳۸۱/۱۱/۷).

انضباط رفتاری و اخلاقی

در دانشگاه تراز اسلامی برای تربیت سربازان عصر ظهور، «نظم، انضباط اخلاقی و رفتاری» و رعایت قانون و مقررات در همه ابعاد و زمینه‌ها حاکمیت کامل دارد (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۶/۱۲/۶).

«یکی دیگر از مهم‌ترین مسائل آن جمع، حاکمیت انضباط است؛ انضباط اخلاقی و انضباط رفتاری. انضباط چیز خیلی مهمی است، در اسلام هم به انضباط خیلی اهتمام شده است... یعنی یک ضبطی وجود داشته باشد، رعایتی وجود داشته باشد، براساس آن قانون و مقرراتی که مورد قبول است؛ لذا در داخل دانشگاه بی‌انضباطی چیز بدی است و دانشجویان و دیگران و هرکسی که در دانشگاه است، باید انضباط اخلاقی و رفتاری را حتماً رعایت بکند» (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۴/۹/۲۸).

معماری ایمن، مستحکم و زیبای اسلامی ایرانی
اما آنچه باعث تمایز ظاهری دانشگاه تراز اسلامی می‌شود، معماری ایمن، مستحکم و زیبای اسلامی ایرانی و هویت بصری مزین به نشانه‌های دینی است که با رعایت دقیق اصول ایمنی و پدافند غیرعامل ساخته و مقاوم شده‌اند (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۰/۰۹/۱۹، ۱۳۸۳/۱۲/۰۵)؛ سیاست‌های کلی نظام در خصوص «پیش‌گیری و کاهش خطرات ناشی از سوانح طبیعی و امور غیرمترقبه»، «پدافند غیرعامل» و «شهرسازی».

امکانات و فضای تربیتی، آموزشی و پژوهشی

«امکانات و فضای تربیتی، آموزشی و پژوهشی» از قبیل کتابخانه، آزمایشگاه، خوابگاه، سالن‌های ورزشی و ... نیز در این الگو کاملاً مورد توجه بوده و به توسعه و تجهیز آن مبادرت

می‌شود. از آن جمله «مسجد» است که محور بسیاری از کارکردهای تربیت دینی، فرهنگی و سیاسی به حساب می‌آید؛ لذا ساخت، توسعه و تجهیز مسجد از اهمیت بسیار بالایی برخوردار بوده و مسئولان مربوط باید به آن اهتمام داشته باشند (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۷/۱۲/۰۴، ۱۳۷۴/۰۸/۱۷، ۱۳۷۶/۱۲/۰۶، ۱۳۷۷/۱۲/۰۴ و ۱۳۸۱/۰۶/۱۶).

۳. تشکل‌های انقلابی

یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار در دانشگاه تراز اسلامی، تشکل‌ها و انجمن‌های مختلف علمی، صنفی، فرهنگی و سیاسی هستند که نقش عمده‌ای در تربیت دانشجویان در ساحت‌های مختلف و شکل‌گیری شخصیت اجتماعی آنان دارند. مسئولیت‌پذیری اجتماعی نیز بیشتر از طریق همین تشکل‌ها بروز و نمود پیدا می‌کند؛ در این میان، تشکل‌های انقلابی نقش ویژه‌ای بر عهده دارند و آن کمک به تحقق اهداف انقلاب اسلامی است؛ لذا «تشکل‌های انقلابی به عنوان هسته‌های علم، معرفت و سیاست» باید تقویت شوند. (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۶/۰۸/۰۹، ۱۳۹۴/۰۴/۲۰، ۱۳۹۵/۰۴/۱۲ و ۱۳۷۸/۰۹/۲۳). تشکل‌های انقلابی دارای ویژگی‌ها و شاخص‌هایی هستند که در ادامه به آنها پرداخته می‌شود.

حفظ جهت‌گیری صحیح و نقش‌آفرینی فعال

بدیهی است که فعالیت‌های تشکل‌های ضد انقلاب در دانشگاه تراز اسلامی، ممنوع است اما شاید عجیب به نظر برسد که گاهی این تشکل‌ها دارای پسوند اسلامی نیز هستند، اما چه می‌شود که گاهی یک تشکل با داشتن پسوند اسلامی، علیه انقلاب اسلامی و آرمان‌هایش فعالیت می‌کند؟ این انحراف کم‌کم و با فاصله گرفتن از اصول و آرمان‌های اولیه اتفاق می‌افتد. پس تشکل‌ها باید همواره مراقب حفظ اصول، مبانی، آرمان‌ها و جهت‌گیری انقلابی و معنوی خود بوده و نسبت به آن حساسیت ویژه داشته باشند (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۷/۰۹/۲۴، ۱۳۷۶/۱۱/۱۱ و ۱۳۹۶/۰۳/۱۷).

تلاش جدی و همه‌جانبه برای غلبه دادن گفتمان انقلاب همراه با واقع‌بینی و ایفای نقش فعال در حوادث و مسائل جامعه، یکی دیگر از وظایف اساسی تشکل‌های انقلابی است (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۹۶/۰۳/۱۷).

خودسازی و کار تشکیلاتی قوی

دلیل فراموش کردن اصول، اهداف و آرمان‌ها نیز غفلت از خود است؛ لذا «خودسازی و پرورش علمی، دینی، اخلاقی و سیاسی» لازمه فعالیت مؤثر و مفید در تشکل‌ها در دانشگاه تراز اسلامی است (صحیفه امام علیه السلام، ج ۱۰، ۶۴؛ حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۵/۰۹/۱۲ و ۱۳۹۶/۰۳/۱۷).

انتظار دیگری که از تشکّل‌های انقلابی می‌رود این است که «کار تشکیلاتی منظم، منضبط، هوشمندانه، مستحکم و سازمان‌دهی شده با پیوند قلبی و ایمانی» داشته باشند (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۵/۰۷/۰۳ و ۱۳۹۲/۱۱/۲۳) و با دقت در گزینش اعضا با معیار اسلام و انقلاب از نفوذ دشمن و منحرفان مراقبت نموده و به هم‌تأپوری توجه نموده تا پس از رفتن اعضای قدیمی‌تر، جهت‌گیری‌های کلی و اصولی تشکّل تغییر نکند (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۹/۰۷/۰۹، ۱۳۸۶/۰۲/۳۱ و ۱۳۷۶/۱۱/۱۱).

تعاملات سازنده و ارتباطات مطمئن

نکته دیگری که برای جلوگیری از انحراف تشکّل‌های دانشجویی مدنظر قرار می‌گیرد؛ توسعه ارتباط و استفاده از انسان‌های امین و اساتید مؤمن و ارزشی و عدم رابطه با عناصر نامطمئن است (صحیفه امام علیه‌السلام، ج ۱۰، ص ۶۴) و ج ۳، ص ۳۲۲؛ حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۶/۱۱/۱۱، ۱۳۸۶/۰۲/۳۱ و ۱۳۹۴/۰۴/۲۰). البته در این امر نیز گرفتار افراط و تفریط نباید شد (صحیفه امام علیه‌السلام، ج ۱۷، ص ۱۱۱).

همکاری، هم‌بستگی و ارتباط سازنده تشکّل‌های انقلابی بر مبنای ادب، سعه صدر، حق‌بینی، منطق و استدلال و همچنین رابطه مثبت با مسئولان امر و سایر تشکّل‌های انقلابی یکی دیگر از مسائل اساسی و همیشگی مورد توجه در این تشکّل‌ها باید باشد (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۹/۰۹/۱۷، ۱۳۹۱/۰۵/۱۶، ۱۳۸۱/۰۹/۰۷ و ۱۳۹۳/۰۵/۰۱).

جذب حداکثری

تلاش برای جذب حداکثری و افزایش مخاطبان با روش‌های هنرمندانه، اقتناع‌فکری، حسن اخلاق، کیفیت کاری و تحمّل مخالف از دیگر ویژگی‌های مهم تشکّل‌های انقلابی در دانشگاه تراز اسلامی محسوب می‌شود (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۹۵/۰۴/۱۲ و ۱۳۹۴/۰۴/۲۰).

۴. رشته، دوره، متن و محتوا

یکی دیگر از ارکان تربیت سربازان عصر ظهور، شامل رشته، دوره، متن و محتوای تربیتی و آموزشی است که در ادامه ویژگی‌های مهم آن بیان می‌شود.

بازبینی مداوم، تغییر، اصلاح و نوآوری در رشته‌ها و متون درسی

رشته‌ها و متون درسی دانشگاه تراز اسلامی متناسب با اهداف، نیازها و پیشرفت علوم بوده و به‌طور مداوم مورد بازبینی، تغییر، اصلاح قرار گرفته و در آنها نوآوری ایجاد می‌گردد (صحیفه امام علیه‌السلام، ج ۱۲، ص ۲۴۸؛ حسینی خامنه‌ای ۱۳۷۰/۱۱/۳۰ و ۱۳۸۹/۰۶/۱۴). محتوای کتاب‌های درسی علوم انسانی نیز مورد بررسی دقیق قرار گرفته و آنها «مبتنی بر مبانی اسلامی» متحوّل

شده و اصلاح می‌گردند (صحیفه امام علیه السلام، ج ۸، ص ۴۳۳؛ حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۵/۱۱/۰۲، ۱۳۸۹/۰۷/۲۹ و ۱۳۸۸/۰۶/۰۸). آخرین موضوعی که در این خصوص مدّ نظر قرار دارد «ترویج نکردن یک زبان خاص (انگلیسی) به عنوان زبان علم» است (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۹۵/۰۲/۱۳).

استفاده از میراث علمی و تجارب عملی خود و دیگران

در این نظام، به «میراث علمی و رشته‌های سنتی و اسلامی» (مثلاً در زمینه فلسفه) توجه ویژه می‌شود. البته برای تدوین متون درسی از علوم و تجارب عملی بومی و در صورت لزوم دیگران استفاده شده و این کار توسط افراد باصلاحیت و ماهر انجام می‌پذیرد (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۰/۰۹/۱۹ و ۱۳۷۲/۰۹/۲۹).

سلامت، قابل فهم و عمیق بودن محتوای آموزشی

متون درسی برای تربیت سربازان عصر ظهور «فارغ از انحراف و بدآموزی» تدوین می‌گردند (صحیفه امام علیه السلام، ج ۲۱، ص ۴۷۷). همچنین به قابل فهم و عمیق بودن محتوای آموزشی دقت می‌شود (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۶۵/۰۹/۱۶، ۱۳۷۲/۰۹/۲۹ و ۱۳۷۹/۰۹/۱۹، ۱۳۹۳/۰۲/۱۷).

نگاه متوازن به علوم، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی

در این نظام به علوم، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی نگاهی متوازن وجود دارد و مبتنی بر نیازهای کشور و متناسب با استعداد مخاطبان به آنها پرداخته می‌شود. در همین راستا لازم است تقویت «رشته‌های علوم انسانی» و «مقاطع تحصیلات تکمیلی» بیشتر مدّ نظر قرار می‌گیرد (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۶۵/۰۹/۱۶، ۱۳۸۵/۰۵/۲۳ و ۱۳۸۵/۱۱/۰۲). «یکی دیگر از آسیب‌ها، عدم توازن در علوم دانشگاهی است. در علوم که در دانشگاه‌ها مطرح است، آن‌طور که خبره‌های این کار می‌گویند، آن توازن وجود ندارد. متخصصین این کار می‌گویند، لازم است در علوم دانشگاهی یک توازنی با توجه به آن نقشه جامع علمی کشور به وجود بیاید.» (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۶/۰۹/۱۷).

ج) ساحت‌های تربیت سربازان عصر ظهور

این بعد، شامل سه مؤلفه تربیتی به شرح جدول (۳) است. اعداد داخل پرانتز در جدول میزان تکرار مضامین را نشان می‌دهد.

جدول ۳. مؤلفه‌ها و شاخص‌های بُعد «ساحت‌های تربیت»

ساحت‌های تربیت (۱۰۳۵)	
تربیت فکری و اعتقادی (۲۶۳)	تربیت فرهنگی و اخلاقی (۶۲۴)
ایجاد بصیرت و قدرت تحلیل (۱۶۷) تبیین مبانی فکری و اهداف انقلاب اسلامی (۵۲) توسعه مهارت‌های تفکر و نظریه‌پردازی (۴۴)	خودسازی معنوی و اشاعه فرهنگ دینی و انقلاب اسلامی (۲۷۴) ترویج فضایل اخلاقی و سبک زندگی اسلامی (۲۱۳) افزایش نشاط، امید، خودباوری، انگیزه، تعهد، مطالبه‌گری و پیگیری (۷۱) هدایت‌گری مرشدانه فکری، فرهنگی و اخلاقی (۳۸) هدایت صحیح برنامه‌های فرهنگی هنری و جلوگیری از ابتدال (۲۸)
تربیت علمی و مهارتی (۱۴۸)	
خودسازی علمی (۷۰) فراگیری علوم و مهارت‌های اداره زندگی و جامعه (۳۸) ترویج ابتکار، خلاقیت و نوآوری (۲۱) آموختن و آزمودن در میدان عمل (۱۶) هدایت و کاربردی نمودن پایان‌نامه‌ها (۳)	

۱. تربیت فکری و اعتقادی

دانشگاه تراز اسلامی بایستی ابزار و وسایل لازم را برای هدایت فکری نسل جوان، به قدر وافر و کافی ایجاد کند تا از نظر تفکر انقلابی، عمق و پختگی لازم را پیدا نمایند و مثلاً اگر کسی نسبت به انقلاب اسلامی، هیچ معرفت یا اعتقادی نداشت، پس از فارغ‌التحصیلی، به فردی انقلابی و مؤمن تبدیل شده و به نظام جمهوری اسلامی و مسئولانش کمک کند (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۶۹/۰۶/۱۱، ۱۳۸۶/۰۲/۲۵ و ۱۳۸۶/۰۹/۰۸). بدین منظور لازم است تا برنامه‌های زیر پیش‌بینی و اجرا گردد:

بصیرت‌افزایی و ایجاد قدرت تحلیل

یکی از اهداف مهم الگوی تربیتی سربازان عصر ظهور، افزایش روشن‌بینی، روشنفکری و توان فهم و تشخیص صحیح مسائل جامعه و جهان است (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۷/۱۱/۱۳ و ۱۳۷۹/۰۷/۲۶). در نتیجه باید برای بصیرت‌افزایی و ارتقای آگاهی، قدرت تحلیل و بینش سیاسی، برنامه داشته باشد (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۹/۰۸/۰۴ و ۱۳۶۹/۰۶/۱۱). قدرت تحلیلی که بتواند از واقعیت‌های جامعه یک جمع‌بندی ذهنی برای فرد به وجود آورده و آن را بشناسد. هر ضربه‌ای که مسلمانان در طول تاریخ خورده‌اند، از ضعف قدرت تحلیل بوده است. نباید گذاشت دشمن از بی‌بصیرتی‌ها و ناآگاهی‌ها استفاده کند و واقعیتی را واژگونه در چشمان جلوه دهد (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۷/۱۱/۱۳). دشمن‌شناسی و آشنایی با تاریخ و مناسبات نظام

سلطه می‌تواند به این امر کمک کند. شناخت ماهیت دشمن، طرح‌ها و برنامه‌های او برای نفوذ و ضربه زدن به انقلاب اسلامی، باعث افزایش عمق نگاه‌ها شده و توان تحلیل و تصمیم‌گیری را در مناسبات اجتماعی و سیاسی ارتقا خواهد بخشید (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۴/۰۸/۱۹، ۱۳۹۰/۰۵/۱۹ و ۱۳۹۴/۰۸/۲۰).

تبیین مبانی فکری و اهداف انقلاب اسلامی

متأسفانه دستگاه‌های مرموز استکباری از طریق نظام تربیتی و آموزشی، مانع توجه طبقه تحصیل‌کرده به احکام مقدس اسلام، به‌ویژه قوانین تشکیلاتی و اجتماعی و اقتصادی آن شده‌اند و با تبلیغات گوناگون این‌طور وانمود می‌کنند که اسلام جز احکام عبادی مطلبی ندارد؛ در صورتی که قواعد سیاسی و اجتماعی اسلام ناب بیشتر از مطالب عبادی آن است. لذا نیاز است تا قوانین آسمانی اسلام که برای تمام شئون زندگی از مبدأ وحی نازل شده و عملی‌تر و سودمندتر از تمام آموزه‌های دیگر است، تبیین گردد (صحیفه امام علیه السلام، جلد ۲ - صفحه ۸۷). همچنین نیاز به آشنایی با ریشه‌ها، مبانی فکری و اهداف انقلاب اسلامی است تا بتوان نقش‌ها و وظیفه‌های انقلابی را در حال حاضر و به‌ویژه در آینده درک نموده و عمل متناسب با آن را به نحو احسن، به انجام رساند (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۰/۰۹/۲۰ و ۱۳۶۸/۰۸/۱۰).

توسعه مهارت‌های تفکر و نظریه‌پردازی

خروجی‌های مطلوب دانشگاه تراز اسلامی، کسانی هستند که بتوانند در دنیای علم‌آموزی، پیشرفت علم و بنای علمی کشور، تحرک ایجاد کرده و صاحب‌نظرانی اندیشمند، فکور، عالم، محقق، پژوهشگر و دلیر در میدان علم و پژوهش باشند که دنیا از نظریه‌هایشان استفاده کند. این امر نیازمند آن است که افراد علاوه بر دانش و دانایی، روش‌ها و مهارت‌های اندیشیدن و تفکر را بیاموزند (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۴/۱۰/۲۹، ۱۳۸۵/۰۹/۰۴). اگر کسی دارای تفکر بود، این روحیه موجب می‌شود که بتواند مسائل مهم را کشف کند. اگر جوان عالم و دانشمند، متفکر بار آمده باشد، از آن ذخیره دانشی که در اختیار او است، ده‌ها و صدها مسئله جدید مطرح می‌کند و پاسخ می‌گیرد؛ یعنی استفاده از علم هم با تفکر ممکن است (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۹۳/۰۲/۱۷).

۲. تربیت فرهنگی و اخلاقی

یکی از مهم‌ترین کارکردهای دانشگاه تراز اسلامی برای پرورش انسان‌های متعالی، «تربیت فرهنگی و اخلاقی» آنان است که نتیجه آن مشخصاً در رفتار و سبک زندگی جامعه منتجلی می‌شود. بیشترین تأکید از لحاظ تکرار مضامین در بیانات امامین انقلاب اسلامی نیز در همین

زمینه مشاهده شد که این مضمون‌ها در هفت مؤلفه به شرح زیر قابل دسته‌بندی است:

خودسازی معنوی و اشاعه فرهنگ دینی و انقلابی

تعمیق معرفت، ایمان، تعهد، تعبد دینی و نگاه توحیدی «با تبیین جهان بینی الهی و افزایش آگاهی و دانش دینی، ایمان و تعهد را تقویت نموده و باعث ارتقای دین داری می‌گردد. در این جا توجه به باطن و عمق اعمال در کنار حفظ ظواهر اسلامی و پایبندی به تعبد دینی همراه با دانایی، مطلوب و مورد نظر است (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۸/۱۱/۱۳ و ۱۳۸۴/۰۳/۰۵). بسیاری از خطاها، به علت شناخت ناقص و سطحی از اسلام به وجود می‌آید لذا آشنا نمودن افراد با معارف دینی و انقلاب اسلامی و هدایت صحیح ایشان در صراط مستقیم، اهمیت ویژه می‌یابد (صحیفه امام رحمته‌الله علیه، ج ۳، ص ۳۲۲؛ ج ۱۹، ص ۳۱۶). ترویج خودسازی معنوی، تأدیب، تزکیه و تهذیب نفس با ترویج و آگاهی بخشی این مسائل و همچنین ایجاد فضا و محیط مناسب از طریق رفع موانع و مزاحمت‌ها، کمک قابل توجهی در این مسیر به حساب می‌آید. در این زمینه تذکر نکات اخلاقی در کلاس‌ها و برگزاری دروس عقاید و اخلاق می‌تواند مفید واقع شود همان‌طور که یکی از توصیه‌های همیشگی امامین انقلاب اسلامی به دانشجویان، توجه جدی به مقوله خودسازی، تهذیب نفس و تزکیه بوده و هست. (صحیفه امام رحمته‌الله علیه، ج ۱۳، ص ۲)؛ حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۷/۱۰/۲۴ و ۱۳۷۷/۰۲/۲۴. تعظیم شعائر و برگزاری آگاهانه و هوشمندانه مراسم دینی اعم نماز جماعت، اعتکاف، احیا، توسل، روضه خوانی، دعا و مناجات با محوریت مسجد، نیز کراراً مورد تأکید قرار داشته است (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۶۹/۰۸/۱۳، ۱۳۷۴/۰۸/۱۷ و ۱۳۸۴/۰۳/۰۵). در این مسیر، ایجاد زمینه «آشنایی و انس با قرآن» و در مرحله بعد «نهج البلاغه» و «صحیفه سجادیه»، تأثیر بسزایی در تربیت فرهنگی و اخلاقی خواهد داشت (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۶/۰۹/۱۷ و ۱۳۷۸/۰۹/۰۱)

ترویج فضایل اخلاقی و سبک زندگی اسلامی

دانشگاه تراز اسلامی به دنبال ترویج فضایل اخلاقی مانند ادب، انضباط، وقت‌شناسی، امانت‌داری، صبر، قناعت، چشم‌پوشی، انصاف و تقویت وجدان‌کاری، روح تلاش، سخت‌کوشی، مسئولیت‌پذیری، فرهنگ کار جمعی و تعاون در امور خیر و در مجموع سبک زندگی اسلامی به عنوان یکی از ابعاد مهم پیشرفت و نماد و جلوه تمدن نوین اسلامی است (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۸/۱۱/۱۳، ۱۳۹۱/۰۷/۲۳، ۱۳۹۱/۰۲/۲۰ و ۱۳۹۱/۰۵/۲۲). هدف از درس خواندن، نباید معطوف به گرفتن مدرک تحصیلی، کسب درآمد، موقعیت اجتماعی یا سیاسی باشد. در دانشگاه تراز اسلامی، این خود علم است که ارزش دارد؛ البته علمی که در جهت

اهداف عالی و سعادت حقیقی بشریت باشد. لذا تزریق روحیه پارسایی و وجدان علمی و ایجاد علاقه به تحقیق و علم‌آموزی از کارکردهای اصلی مورد انتظار از این نظام است. (صحیفه امام رحمته‌الله علیه، ج ۸، ص ۲۴۸؛ حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۲/۱۰/۰۱)

افزایش نشاط، امید، خودباوری، انگیزه، تعهد، مطالبه‌گری و پیگیری

هویت بخشی، ایجاد اعتماد به نفس و ارتقای انگیزه‌ها و باورهای ملی و دینی همراه با حس افتخار و سربلندی یکی دیگر از جنبه‌های مهم و اصلی در تربیت فرهنگی و اخلاقی به شمار می‌رود (صحیفه امام رحمته‌الله علیه، ج ۲۱، ص ۷۴؛ حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۵/۰۷/۱۳). این موضوع دارای ویژگی‌هایی است که اولین آن تقویت خودباوری و شجاعت و ریشه‌کن نمودن فرهنگ غلط «ما نمی‌توانیم» است (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۹۳/۰۳/۱۹، ۱۳۸۵/۰۸/۲۰ و ۱۳۷۸/۰۳/۱۲). یادآوری سوابق درخشان تاریخی و زنده کردن و تقویت حس افتخار و اعتزاز ملی و دینی، حساسیت و تعهد به اسلام و کشور و بیزاری از وابستگی به بیگانگان، می‌تواند در هویت بخشی و ایجاد انگیزه بسیار مؤثر باشد (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۰/۰۹/۲۰، ۱۳۸۲/۰۲/۲۲ و ۱۳۸۶/۱۰/۱۳). افزایش نشاط و ایجاد امید به آینده کشور و انقلاب اسلامی نیز تأثیر بسزایی در تقویت هویت و ایجاد انگیزه خواهد داشت (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۹۱/۰۷/۲۰). گسترش روحیه کنجکاوی، مطالبه‌گری و پیگیری همراه با عقلانیت و انصاف در بین جوانان نیز از دیگر ضرورت‌هایی است که برای تحقق تمدن نوین اسلامی به آن نیاز است. دانش‌آموز و دانشجو باید همواره انگیزه طرح مسئله، سؤال یا درخواست داشته باشد. اگر این شد، ممکن است به همه آن مطالبات نتوان پاسخ داد - کما این که در کوتاه‌مدت همین جور هم هست؛ لیکن یقیناً آینده خوب و افق روشنی با چنین مطالباتی جلوی چشم است. جوان باید مطالبه کند، باید احساس کند که این مطالبه سودمند است، ثمربخش است و تشویق بشود بر این مطالبه و باید احساس کند که او فقط مسئولیتش طرح سؤال و پرتاب کردن یک شعار نیست، که بگوید خب، ما کار خودمان را کردیم؛ نه، پیگیری کردن، مطالعه کردن، درباره مسئله اندیشیدن، آن را پخته کردن، راه‌کار اجرایی را برای آن جستجو کردن، برای طرحش با مراکز دست‌اندرکار و مجری تلاش کردن و فعالیت کردن و بالأخره خود وارد میدان کار شدن، اینها جزء وظایف و تکالیف اوست که این را هم در کنار آن مطالبه و طلبکاری و مدعا داشتن، بایستی درک کند. (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۶/۰۷/۱۷ و ۱۳۹۳/۰۵/۰۱).

هدایت‌گری مرشدانه فکری، فرهنگی و اخلاقی

عمده هدف این بخش، «ایجاد مصونیت در برابر فرهنگ غربی و اندیشه‌های انحرافی»

است تا در مقابل تهاجم و شبیخون فرهنگی دشمن بتوان از فرهنگ و ارزش‌های انقلاب اسلامی محافظت نمود. بدیهی است این کار از طریق ابزار فرهنگی نظیر روشنگری و پاسخ به شبهات با تکیه بر تفکر ناب اسلامی قابل انجام است (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۶۸/۰۸/۱۰، ۱۳۷۷/۰۹/۰۹، ۱۳۸۷/۰۹/۲۴ و ۱۳۷۶/۰۶/۲۵). برای این منظور، حضور و هدایتگری مرشدانه علما و اساتید برجسته معارف و اخلاق ضروری است (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۶۵/۰۹/۱۶ و ۱۳۶۸/۰۷/۱۵).

هدایت صحیح برنامه‌های فرهنگی هنری و جلوگیری از ابتدال

حوزه وسیع تربیت فرهنگی و اخلاقی، از حساسیت بالایی برخوردار بوده و نیاز به سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح و دقیق و پیش‌بینی برنامه‌های سالم با توجه به آرمان‌ها و اهداف انقلاب اسلامی دارد. فضای فرهنگی، تحمیل‌کننده خود بر همه رفتارها و روش‌هاست، چه رفتارها روش‌های فردی، چه جمعی و چه حکومتی و چه کلان جامعه. لذا این را نمی‌شود دست‌کم گرفت و باید آن را مهندسی کرد؛ یعنی باید با اصلاح عیوب فرهنگ موجود، انسان‌هایی رشید، آزاد، موحد، عدالت‌طلب، پرکار، پرنشاط، پرامید، پیشرو، دارای اعتماد به نفس، دارای توکل به خدا، دارای روح ایثار و مجاهدت و در همه ابعاد به‌طور کامل، تربیت نمود. باید مشکلات و ریشه‌های آن را شناخت و برای رفع آن ریشه‌ها، برنامه‌ریزی و زمان‌بندی کرده و پیش رفت. در این راستا لازم است جریان‌ات صحیح فرهنگی را کمک و هدایت کرد. آنجایی را نیز که دشمن برنامه‌ریزی کرده است، شناخت و علاج فرهنگی - نه علاج سیاسی و پلیسی - نمود. بدون برنامه‌ریزی، نباید انتظار داشت که فرهنگ کشور - چه فرهنگ عمومی؛ چه فرهنگ نخبگانی، دانشگاه‌ها و غیره و غیره - به‌خودی‌خود خوب شوند و پیش بروند (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۸/۱۱/۱۳، ۱۳۸۶/۰۹/۱۷، ۱۳۷۵/۰۹/۲۰، ۱۳۹۲/۰۹/۱۹).

۳. تربیت علمی و مهارتی

با وجود تأکید ویژه بر جنبه‌های فکری، اعتقادی، فرهنگی و اخلاقی تربیت، اما تربیت علمی و مهارتی نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این، علم و دانش است که خواهد توانست دست برتر را در مناسبات جهانی برای تحقق اهداف و آرمان‌های بلند انقلاب اسلامی ایجاد نماید (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۹۶/۰۳/۱۷ و ۱۳۹۱/۰۹/۲۱). بیانات امامین انقلاب در این زمینه را می‌توان در چهار موضوع به شرح زیر دسته‌بندی نمود:

جدیدیت در خودسازی علمی

اهمیت تحصیل و فراگیری دانش و خودسازی علمی باید به‌گونه‌ای باشد که دانش‌آموزان و

دانشجویان آن را وظیفه اصلی و فریضه‌ای واجب دانسته و با تحمّل سختی‌ها و محرومیت‌ها، بخش عمده‌ای از وقت و تلاش خود را در این زمینه صرف کنند. این موضوع به حدّی جدی است که امام عجله‌الله تعالی فرجه‌ه، مسامحه در آن را خیانت به اسلام و کشور برمی‌شمارند (صحیفه امام عجله‌الله تعالی فرجه‌ه، ج ۸، ص ۲۴).

امام خامنه‌ای نیز فلسفه حضور و کار اول دانش‌آموز و دانشجو را درس خواندن می‌دانند و معتقدند اگر کسی درس نخواند، بلاشک ذمه‌اش مشغول مردم است و باید در روز قیامت پیش خدای متعال جواب دهد (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۷/۱۲/۰۴).

فراگیری علوم و مهارت‌های اداره زندگی و جامعه

یکی از اهداف مهم دیگر، تربیت نیروی کار مناسب و کارآمد برای جامعه است؛ لذا لازم است علوم، فنون و مهارت‌های مختلف اداره جامعه و زندگی اجتماعی و شخصی فراگرفته شوند. برای رسیدن به آینده‌های مطلوب، احتیاج به نسل جوان باهمت‌پرانگیزه مؤمن تلاشگر کارداران راه‌بلد است (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۶۵/۰۹/۱۶، ۱۳۸۵/۰۷/۲۵).

ترویج ابتکار، خلاقیت و نوآوری

ترویج ابتکار و زنده نگه داشتن روح خلاقیت، نوآوری علمی و کارآفرینی، مضمون دیگری است که بایستی در تربیت علمی و مهارتی مدنظر قرار گرفته و به آن توجه ویژه شود. دانشجو را باید به جای فراگیری تقلیدی و پذیرفتن صرف، به وادی ابتکار سوق داد (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۵/۰۹/۰۴، ۱۳۷۹/۱۲/۰۹، ۱۳۹۰/۰۶/۰۲، ۱۳۹۳/۰۲/۱۷).

آموختن و آزمون در میدان عمل

دانشگاه تراز اسلامی باید افراد را برای نیازهای جامعه تربیت کند؛ لذا لازم است برای حضور و تعامل آنها در دستگاه‌های گوناگون اجرایی، فکر و برنامه‌ریزی کرد. فرق است بین آن کسی که در کتاب چیزی را می‌خواند و آنکه خواننده‌ها را در میدان عمل می‌آزماید، یا اساساً در میدان عمل می‌آموزد. میدان عمل، موقعیتی فوق‌العاده است. در این زمینه از روش‌هایی مثل کارگاه‌های آموزشی، اردوهای علمی، ارتباط دانشگاه و صنعت می‌توان استفاده نمود (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۷۲/۰۷/۲۸، ۱۳۷۰/۰۶/۳۱، ۱۳۸۶/۰۲/۲۵).

هدایت صحیح و کاربردی نمودن پایان‌نامه‌ها

مسئله بعدی در دانشگاه تراز اسلامی، «هدایت صحیح و کاربردی نمودن پایان‌نامه‌ها» در مقاطع تحصیلات تکمیلی برای استفاده مؤثر در نیازمندی‌های کشور است (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۸۳/۰۹/۲۶ و ۱۳۹۴/۰۴/۱۳).

بحث و تحلیل

الگوی تربیت سربازان عصر ظهور در دانشگاه تراز اسلامی دارای نقاط تمایز جدی نسبت به سایر الگوهای متداول دانشگاهی و آموزشی است. بدین منظور ابتدا ویژگی‌های اصلی سایر الگوهای دانشگاهی مبتنی بر نتایج این پژوهش، احصا و سپس با الگوی مطلوب مقایسه می‌گردد. الگوهای مهم دانشگاهی جهان در چهار الگوی (۱) آکسبریجی، (۲) ناپلئونی، (۳) هومبولتی و (۴) لیبرال آمریکایی (مبتنی بر بازار)؛ تقسیم می‌شود. عمده تفاوت بین این الگوها، نه در مبانی و اصول بلکه در روش‌ها و اولویت‌های کاری و فرایندی است. مثلاً در الگوی آکسبریجی، تمرکز بر تربیت همه‌جانبه دانشجوی؛ در الگوی ناپلئونی تأکید بر آموزش حرفه‌ای و در الگوی هومبولتی، پژوهش علمی، محور بوده و تربیت نیز در خلال پژوهش حاصل می‌شود. جدول (۴) مهم‌ترین ویژگی‌های هر الگو به همراه سنت‌های حوزه‌های علمیه در ملاحظه می‌شود.

جدول ۴. ویژگی‌های اصلی الگوهای دانشگاهی

نام الگو	ویژگی‌های اصلی
آکسبریجی	ارتباط نزدیک استاد و دانشجو (مرئی‌گری و آموزش اختصاصی) حمایت از دانش محض در مقابل دانش کاربردی سکونت دانشجو در محل دانشگاه (شبانه‌روزی) تربیت همه‌جانبه دانشجو به عنوان قشر فرهیخته: آموزش روشنفکری افزایش خردورزی جامعه و پرورش اذهان عمومی/پالایش ذائقه و سلیقه ملی اصلاح و بهسازی روابط اجتماعی / تسهیل دستیابی به اهداف ملی استقلال کامل در روش مدیریت: تکثر انعطاف‌پذیری برنامه درسی
ناپلئونی	متون درسی استاندارد/ الگوی نسبتاً واحد از بالا به پایین تشکیل مدارس حرفه‌ای (حقوق، مدیریت و ...) گزینش سخت و انتخاب محدود /نخبه‌گرایی دولتی تربیت شهروند: هویت ملی و جامعه‌پذیری مدرنیته
هومبولتی	تأکید بر پژوهش و علوم تجربی یکپارچگی تدریس و پژوهش آزادی تدریس و آزادی یادگیری شأن اجتماعی بالا برای اساتید/کرسی‌های دانشگاهی استقلال در اداره دانشگاه تأمین هزینه توسط جامعه تخصصی شدن رشته‌های تحصیلی

نام الگو	ویژگی‌های اصلی
	حل مسائل/ارزیابی انتقادی/آموزش نیروی انسانی سطح بالا
آمریکایی (مبتنی بر بازار)	علوم کاربردی/ خدمت و اثربخشی علمی/ دانش سودمند و پاسخ‌گویی به جامعه مشارکت بخش خصوصی و حمایت دولتی تکثیر جامعه محلی و مدنی
حوزه‌های علمیه	آزادی انتخاب و تغییر استاد استقلال اداری و مدیریتی تأمین مالی توسط مردم به همراه کمک دولتی محوریت تفکر و مطالعه (پیش مطالعه قبل از درس و مباحثه بعد درس/تقریر درس استاد/ اشکال کردن به درس استاد و قبول نکردن تعبدی) احترام به استاد و پیش‌کسوت

البته اطلاعات تاریخی نسبت به نظام‌های تربیت و آموزش در دوره تمدن اسلامی اندک بوده و نیاز به پژوهش‌های عمیق و دقیق در این زمینه احساس می‌گردد. «برادران و خواهران عزیز! ... ما از گذشته خودمان خیلی خبر نداریم؛ نمی‌دانیم آن دانشگاه‌ها یا مدارس که امثال خواجه نصیرها و ابن سیناها و خوارزمی‌ها و خیام‌ها و میردامادها و شیخ بهایی‌ها را تربیت کرد، چه جوری بوده؛ متأسفانه اطلاع درستی از آن نظام‌های آموزشی و به یک معنا [نظام‌های] دانشگاهی قرن‌های گذشته خودمان نداریم؛ جزو کم‌کاری‌های ما، یکی این است» (حسینی خامنه‌ای: ۱۳۹۶/۰۳/۳۱)

دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی دنیا نیز از زمان شکل‌گیری تاکنون سیری تکاملی را طی نموده‌اند. در دانشگاه‌های نسل اول (آکسبریجی و ناپلئونی)، آموزش‌ها کلاسیک بود و استاد و دانشجو از آنها پیروی می‌کردند. دانشگاه، محیط نسبتاً بسته‌ای بود که ارتباط بسیار ضعیفی با جامعه و صنعت داشت. پژوهش‌ها نیز سطحی و بیشتر نظری بودند. دانشگاه نسل اول، انسان‌های نخبه یا حرفه‌ای تربیت می‌کرد و به خروجی‌های خود مدرک‌های رسمی می‌داد که بر اساس آنها معلوم می‌شد چه کسی در چه حوزه تخصصی یا حرفه‌ای، چه پایه‌ای دارد. با ظهور رنسانس و انقلاب علمی، دانشگاه نسل دوم یا هومبولتی ظهور کرد. این دانشگاه، پژوهش محور بود و در آن، مقاله، ثبت اختراع و ... معنا و مفهوم خاصی پیدا نمود؛ ضمن این‌که ارائه آموزش و مدرک دانشگاهی نسل اول را هم داشت. در حال حاضر نیز بسیاری از دانشگاه‌ها در نسل دوم هستند.

در طول دو دهه اخیر و با رشد نیازهای جوامع و مشکلات تأمین منابع مالی، دانشگاه‌های نسل سوم شروع به شکل‌گیری کردند. این دانشگاه‌ها، کارآفرین، فنان و نوآور بوده؛ ارتباط

نزدیکی با صنعت داشته و تولید ثروت و ایجاد اقتصاد دانش بنیان را دنبال می‌کنند. مطلوب‌ترین چیزی که یک دانشگاه معتبر نسل سوّم به دانش‌آموختگان خود می‌دهد، اعتماد به نفس برای ورود به دنیای کار، آموزش کار گروهی و مهارت‌های کارآفرینی است؛ درحالی‌که نسل‌های قبلی دانشگاه، به دانش‌آموختگان خود مدرک تحصیلی می‌دادند تا بتوانند به اعتبار آن وارد بازار کار شده یا شرایط احراز پست‌های سازمانی را به دست آورند. اخیراً دانشگاه‌های کشور ما هم به طرف نسل سوّم در حال حرکت هستند؛ اما بر فرض ایجاد و توسعه این نسل از دانشگاه، آیا انسان به گمشده خود دست خواهد یافت؟ یا باز هم نیاز به ابعاد جدیدی احساس می‌شود؟ امروزه دانشگاه‌های دنیا برای رسیدن به پیشرفت علمی، فناوری و نوآوری، سیستم مطلوبی دارند، ولی آیا آنها، به سمت سعادت بشر در حرکت‌اند؟

تفاوت الگوی تربیت سربازان عصر ظهور با الگوهای متداول دانشگاهی جهان، بیش از آنکه شکلی و ظاهری باشد، ماهوی و بنیانی است. نظام‌های تربیت و آموزش غربی علی‌رغم داشتن تفاوت‌های راهبردی، تاکتیکی و فنی، همگی ریشه در جهان بینی مادی غرب و پارادایم غالب پس از رنسانس دارند. اومانیزم، سکولاریسم و لیبرالیسم بن‌مایه‌های اصلی این تفکر هستند. پیامد مطلوب و موردانتظار آنها «جامعه مدنی مدرن» است که بر دو پایه «علم و فناوری» و «شهروند جهانی» بنا می‌شود.

دانشگاه تراز اسلامی، به دنبال ترسیم مسیری متفاوت و ریل‌گذاری جدیدی است که با گذر از دولت و جامعه اسلامی، انسان‌ها را به تمدن نوین اسلامی رهنمون گردد. تکامل، تعالی و سعادت دنیوی و اخروی بشریت، نقطه‌نهایی است؛ درحالی‌که تفکر غربی به ساحت وسیع آخرت کاری نداشته و پیگیری آبادی دنیا است. دین و مظاهر آن را شخصی و فردی می‌داند. البته در صداقت مروجان این تفکر نیز جای شبهه وجود دارد که آیا این خوشبختی در این دنیا را عادلانه و برای همه انسان‌ها می‌خواهند یا برای بخش فرادست و مسلط جامعه و اگر خیر آنها شامل عموم هم می‌شود برای نیست که خدای ناکرده از قیل فقر و جهل عامه، خسارتی متوجه خواص ممتاز شود.

به طور خلاصه می‌توان عنوان نمود که پیامد موردانتظار نظام تربیت و آموزش غربی، جامعه‌ای مدنی و مدرن است که در آن ثروت و رفاه مادی شاخصه‌های اصلی هستند؛ در صورتی که پیامد دانشگاه تراز اسلامی، تمدن اسلامی است که در آن دنیا و آخرت متوازن و هم‌زمان با هم تأمین می‌شود اگرچه در آن، دنیا اصالت ندارد.

دانش‌آموختگان نظام‌های آموزشی غربی، شهروندان مطلوب جامعه جهانی اعم از

کارآفرینان، دانشمندان فرهیخته و کارکنان حرفه‌ای هستند که با پذیرش ضمنی یا صریح نظام سلطه، نقش خود را در این نظام به خوبی پیدا نموده و آن را به نحو احسن اجرا می‌کنند؛ اما خروجی مطلوب الگوی تربیت تراز اسلامی، انسان‌های عالم حکیم در تراز اسلام، امام و شهدا بوده که با توانمندی‌های روحی، جسمی، فکری، علمی و ایمانی خود، در راه تحقق اهداف انقلاب اسلامی از پس امتحان‌های دشوار برمی‌آیند. همان‌طور که در بیان حضرت امام خمینی رحمته‌الله علیه کاملاً تشریح شد: «فکر، علم و فناوری دانشگاه غربی» متمرکز بر لایه طبیعت مادی است؛ ولی علم جامع مادی و معنویت، مطلوب اساسی در دانشگاه تراز انقلابی خواهد بود که در آن توحید، محور است (صحیفه امام رحمته‌الله علیه، ج ۸، ۴۳۳).

مبانی اساسی که دانشگاه غربی بر پایه آن رشد نموده است شامل جدایی دین و سیاست (سکولاریسم)، انسان‌گرایی (اومانیزم) و آزادی مطلق (لیبرالیسم) است. مبانی اسلام ناب کاملاً در جهت مخالف این مبانی است. «به هم تنیدگی دنیا و آخرت و علم و دین»، «آزادی و کرامت انسان همراه با تکلیف» و «عدالت محوری» اساس اندیشه اسلامی است که در دانشگاه تراز اسلامی، متجلی می‌شود.

البته باید توجه داشت که در الگوی نظام‌های آموزشی غربی، ارزش‌های مثبت و قابل‌یادگیری نیز وجود دارد که باید آنها را از مبانی فکری و اندیشه‌ای نادرست آن تفکیک نمود همچنان که امام خمینی رحمته‌الله علیه هم از آن، یاد کرده؛ ولی آن را کامل ندانستند (صحیفه امام رحمته‌الله علیه، ج ۸، ۴۳۳). امام خامنه‌ای نیز بارها به برخی از این موارد اشاره داشته‌اند. «کسانی که در دنیا تلاش علمی کردند، به پیشرفت نائل شدند. پیشرفت علمی، دلیل حقانیت هیچ کشور و ایده و تفکری نیست؛ اما دلیل برنامه‌ریزی درست و پشتکار است؛ نشان‌دهنده این است که این ملت، پشتکار و همت داشته، تلاش کرده و خوب برنامه‌ریزی کرده و به این جا رسیده است.» (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۰۵/۱۹).

دقت در آرا و نظرهای امامین انقلاب اسلامی، اصیل بودن کارکرد انسان‌سازی دانشگاه تراز اسلامی را نشان می‌دهد. این امر تا بدان جا اهمیت دارد که امام خامنه‌ای حتی فلسفه انقلاب اسلامی را نیز، انسان‌سازی می‌دانند: «حقیقتاً این واقعیتی است که برای یک انقلاب، انسان‌سازی از همه چیز مهم‌تر است. اگر انقلاب، انسان‌سازی نکند، هیچ کاری نکرده است» (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۱۰/۱۰).

سؤالی که مطرح می‌شود، این است: ویژگی و مشخصه اصلی این انسان چیست؟ با تحلیل بیانات امامین انقلاب اسلامی، خروجی کار دانشگاه تراز اسلامی، تربیت انسان‌های تراز اسلام،

انقلاب و امام عجله الله تعالی فرجه، تعریف شده است: «واقعاً بسازید؛ بنیان بگذارید و بتراشید؛ انسان‌های تراز اسلامی، تراز انقلابی و تراز امام عجله الله تعالی فرجه؛ این‌طور انسان‌هایی را بسازید» (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۰۹/۰۸).

حال باید دید مهم‌ترین خصلت حضرت امام عجله الله تعالی فرجه چه بوده که امام خامنه‌ای خواستار ساختن افراد در تراز ایشان شده‌اند؟ با سیری در بیانات معظم‌له آشکار می‌شود که ایشان بارها از امام عجله الله تعالی فرجه به عنوان فردی حکیم یاد نموده‌اند: «امام عجله الله تعالی فرجه، به معنای واقعی کلمه، یک حکیم بود. خدای متعال، حکمت به همان معنای حقیقی «وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ» را به این مرد داده بود. او واقعاً بصیرتی داشت. خیلی از چیزهایی که ماها حتی گاهی با دقت نمی‌دیدیم، او آنها را در نگاه عادی مشاهده می‌کرد. حرف‌های او، برخاسته از چنین دلی و چنان حکمتی بود» (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۰۹/۱۴).

از سوی دیگر، هدف غایی خلقت و فلسفه بعثت پیامبران علیهم السلام، تربیت انسان و رساندن او به تعالی عمیق و همه‌جانبه با بهره‌گیری از حکمت بالغه الهیه (قرآن و عترت) است و این انسان است که هسته اصلی و مهم تمدن نوین اسلامی را شکل می‌دهد. اساس پیشرفت، داشتن انسان‌های تربیت‌یافته بر اساس مبانی دینی است.

در دانشگاه تراز اسلامی، پرداختن به بُعد تربیتی انسان اهمیت فوق‌العاده دارد؛ این نظام علاوه بر حفظ مزیت‌های نظام‌های آموزشی متداول بر اساس کارکرد افراد، گروه‌ها و مراکز و باتکیه بر ارزش‌های دینی در چارچوب خوشه‌های علم و فناوری از هم‌افزایی، خودسازمان‌دهی و معماری علم و ثروت، در سطح ملی و فراملی پشتیبانی می‌کند. دانشجویان در این نظام، مسئله‌یابی و حل مسئله را فراگرفته و با انجام پایان‌نامه، نحوه تحقیق و پژوهش را عملاً می‌آموزند. با تحقق این نظام، بدون دنباله‌روی از الگوهای مرسوم جهان، نقش پیش‌روندگی و پیش‌برندگی واگن اول قطار پیشرفت پیدا خواهد شد. ایجاد دانشگاه تراز اسلامی، نیازمند وحدت واقعی حوزه و دانشگاه بنا بر توصیه امام راحل عجله الله تعالی فرجه است که فرموده‌اند:

فرهنگ دانشگاه‌ها و مراکز غیر حوزه‌ای به صورتی است که با تجربه و لمس واقعیت‌ها بیشتر عادت کرده تا فرهنگ نظری و فلسفی، باید با تلفیق این دو فرهنگ و کم‌کردن فاصله‌ها، حوزه و دانشگاه در هم ذوب شوند تا میدان برای گسترش و بسط معارف اسلام وسیع‌تر گردد. (صحیفه امام عجله الله تعالی فرجه، ج ۲۱، ص ۷۴)

ویژگی اصلی دانشگاه‌های غربی در نظام تربیت و آموزش این است که توجه و تمرکز آن بر وجه ظاهری، مادی و دنیوی بوده و این امر باعث غفلت از باطن اخروی شده است.

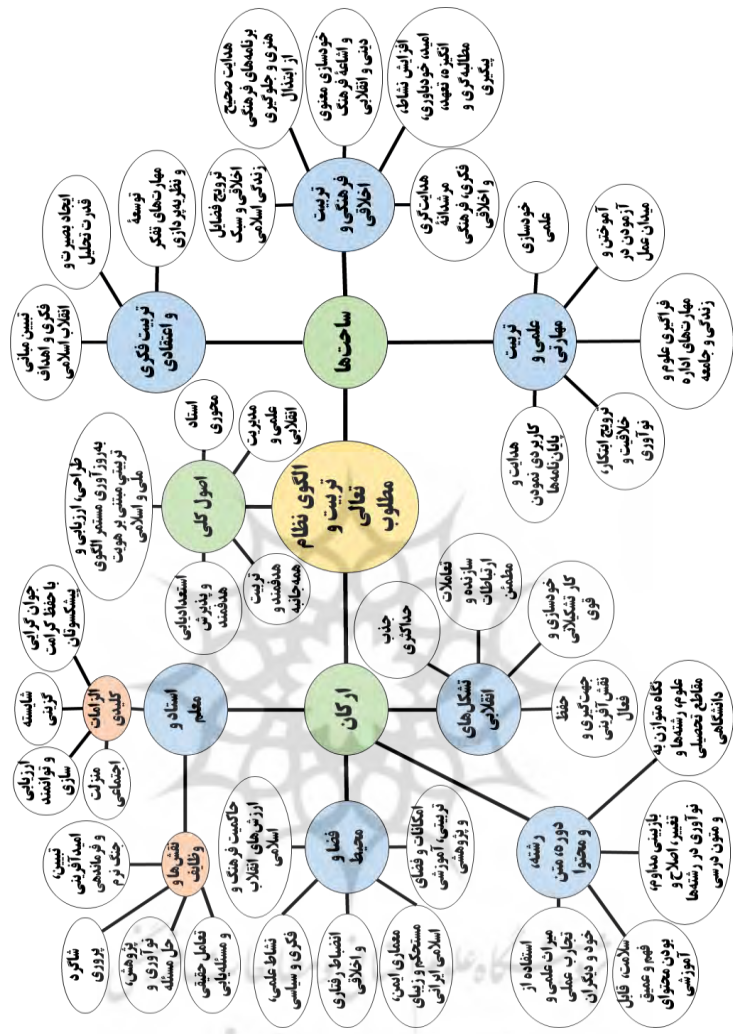
به عبارت دیگر الگوهای تربیت و آموزش موجود در بهترین حالت، فرد را برای زیستن مطلوب در دنیا پرورش می‌دهند؛ از آن سو، حوزه‌های علمیه با تمرکز بر باطن، آبادی حیات اخروی را وجهه همّت خود قرار داده‌اند.

در نگاه امام خامنه‌ای، حیات دنیا و آخرت، دوروی یک سگه‌اند و تفکیک آنها از یکدیگر بی‌معنا است و اگرچه هدف نهایی سعادت ابدی و جاودانه است؛ اما مسیر آن از همین دنیا می‌گذرد؛ لذا «تلفیق و تقارن توسعه علم و حکمت: فراگیری دانش، ایمان، بصیرت و اخلاق» ضروری است.

در تربیت سربازان عصر ظهور؛ استاد، نقشی کلیدی را در هرکدام از فرایندهای اصلی بر عهده خواهد داشت. از آن طرف دانشجو نیز در انتخاب استاد و حتی تغییر آن، مختار است؛ لذا استانداردسازی دستوری متون درسی به‌ویژه در سطوح تحصیلات تکمیلی، مطلوب نخواهد بود. در دانشگاه تراز اسلامی؛ تفکر، تحقیق و مطالعه (به جای تأکید بر محفوظات)، جایگاه محوری دارد.

نتیجه‌گیری

در مجموع، الگوی تربیت سربازان عصر ظهور در دانشگاه تراز اسلامی مستخرج از بیانات و تدابیر امامین انقلاب اسلامی را می‌توان مطابق شکل (۱) در یک شبکه مضامین با ۳ بعد و ۷ مؤلفه شامل مؤلفه‌ها و شاخص‌های مندرج در جداول پیش‌گفته (جداول ۱ تا ۳) ملاحظه نمود.

شکل ۱. شبکه مضامین و الگوی تربیت سربازان عصر ظهور در دانشگاه تراز اسلامی

وجوه تمایز و ویژگی‌های نظام‌های آموزشی غربی، حوزه‌های علمیه سنتی و الگوی تربیت سربازان عصر ظهور در دانشگاه تراز اسلامی در جدول (۵) منعکس گردیده است:

جدول ۵. مقایسه ویژگی‌های اصلی الگوهای تربیت و آموزش جهان، حوزه‌های علمیه و الگوی تربیت سربازان عصر ظهور

الگوی تربیت سربازان عصر ظهور در دانشگاه تراز اسلامی	حوزه‌های علمیه سنتی	الگوهای نظام آموزش عالی غربی			ابعاد / مؤلفه‌ها	
		نسل سوّم (آمریکایی)	نسل دوّم (هومبولتی)	نسل اوّل (آکسبریجی و ناپلئونی)		
دولت، جامعه و تمدن اسلامی (جامع آخرت - دنیا)	تعالی فردی (تمرکز بر آخرت)	جامعه مدنی مدرن (تمرکز بر دنیا)			پیامدها	
انسان عالم حکیم تراز انقلاب	مبلغ + فقیه + مفسر + مرجع تقلید و ...	کارآفرین + دانشمند + متخصص حرفه‌ای	دانشمند + متخصص حرفه‌ای	نخبه اجتماعی / فرد حرفه‌ای	دانش آموختگان	خروجی‌ها
شبکه حکیمان	عالم دینی	شهروند جهانی				
حکمت بنیان (جامع)	شریعت محور	انتفاع محور	پژوهش محور	آموزش محور	فرایندهای اصلی	فرایندها
اسلام ناب محمدی آخرت از دنیا عدالت و نفی ظلم آزادی با تکلیف	اسلام با تمرکز به حوزه احکام فردی	مبانی تمدن غرب (سکولاریسم / اومانیزم / لیبرالیسم)			مبانی	
روح انقلابی، تفکر بسیجی و کار جهادی	تقوا و تهذیب نفس	خطرپذیری، پشتکار و سخت‌کوشی			ارزش‌های مثبت	
منظومه کامل رشته‌ای / رشته‌ای	مدرسه‌ای	میان رشته‌ای	رشته‌ای	مدرسه‌ای	نظام تربیت و	ورودی‌ها و زیرساخت‌ها

الگوی تربیت سربازان عصر ظهور در دانشگاه تراز اسلامی	حوزه‌های علمیه سنتی	الگوهای نظام آموزش عالی غربی			ابعاد / مؤلفه‌ها	
		نسل سوّم (آمریکایی)	نسل دوّم (هومبولتی)	نسل اوّل (آکسبریجی و ناپلئونی)		
میان رشته‌ای / فرارشته‌ای					آموزش	
منعطف	نسبتاً ثابت	کاربردی	به‌روزشونده	ثابت و استاندارد	متون درسی	
فارسی	عربی	انگلیسی	زبان ملی	لاتین	زبان اصلی	
انسان‌سازی و گسترش حکمت	شاگردپروری	ترکیبی	راهنمایی و پژوهش	مرتب‌گری/ تدریس	نقش اساتید	

پیشنهاده‌ها

در این مقاله ابعاد، تصویری شفاف از چگونگی الگوی تربیت سربازان عصر ظهور در دانشگاه تراز اسلامی با تعیین ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن مبتنی بر نظرهای امامین انقلاب اسلامی ارائه گردید که بر اساس شاخص‌های به‌دست‌آمده می‌توان پیشنهاد‌های زیر را برای استفاده مؤثر از این الگو و البته تکمیل آن مطرح نمود. گفتمان‌سازی و ترویج ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های این الگو می‌تواند به شکل‌گیری الگوی ذهنی مشترک برای مسئولان، اساتید، دانشجویان، پژوهشگران دانشگاهی و مدیران حاکمیتی و همچنین ایجاد خواست عمومی و مطالبه اجتماعی کمک نموده و در تصمیم‌سازی‌های حاکمیتی نقش آفرین باشد؛ ارزیابی وضع موجود نظام تربیت و آموزش دانشگاه‌ها با توجه به شاخص‌های ارائه شده به‌عنوان معیار سنجش می‌تواند به تعریف برنامه‌های تحولی در آموزش عالی کشور بینجامد؛ الگوبرداری و یادگیری تجربه‌های موفق در زمینه پیاده‌سازی این الگو در سطح کشور و جهان، زمینه را برای شتاب‌دهی به حرکت‌های تحولی فراهم خواهد نمود. مطالعه روابط بین مؤلفه‌ها و شاخص‌های به‌دست‌آمده و پیشنهاد شیوه پیاده‌سازی الگو با تعیین عناصر اهرمی و کلیدی آن، در تدوین نقشه راه عملیاتی ساخت دانشگاه تراز اسلامی، اثرگذار است.

منابع

- احمدی فشارکی، حسنعلی (۱۳۸۵)، *دانشگاه و دانشگاهیان از دیدگاه امام خمینی*، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام علیه السلام.
- انتظاری، یعقوب (۱۳۸۸)، *شصت سال آموزش عالی، تحقیقات و فناوری در ایران*، تهران: مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.
- باقری کراچی، امین؛ عباس پور، عباس؛ آقازاده، احمد (۱۳۹۱)، *طراحی الگوی شایستگی‌های دانش‌آموختگان دانشگاه اسلامی برای خدمت‌محوری و تأمین نیازهای جامعه*، مدیریت در دانشگاه اسلامی، ش ۳.
- پور عزت، علی اصغر؛ خواستار، حمزه؛ طاهری عطار، غزاله؛ فراچی، محمد مهدی؛ نرگسیان عباس (۱۳۸۷)، *الگوی مطلوب طراحی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران در عصر جهانی شدن، مدیریت اسلامی، س ۱۲، ش ۴.*
- پیروزمند، علیرضا (۱۳۹۲)، *تحول حوزه علمیه و روحانیت در گذشته و حال*، قم: کتاب فردا.
- جمعی از طلاب و محققین حوزه علمیه (۱۳۹۰)، *روشنای علم: مروری بر بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی پیرامون دانش و تولید علم*، تهران: مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی.
- حسنی آهنگر، محمدرضا و همکاران (۱۴۰۳)، «دانشگاه تراز اسلامی، قلب تپنده تمدن اسلامی و زمینه‌سازی ظهور»، *مشرق موعود*، (۱)۱۸، ۷-۳۶.
- حسینی خامنه‌ای، سید علی، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر مقام معظم رهبری به نشانی: www.khamenei.ir
- دبیرخانه تحول و تعالی دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام (۱۳۹۴)، *طرح راهبردی تحول علمی و تعالی معنوی دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام*، تهران: دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام.
- دبیرخانه تحول و تعالی دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام (۱۳۹۵)، *منشور دانشگاه امام حسین علیه السلام در بیان و بنان ولایت*، چ سوم، تهران: دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام.
- ذاکر صالحی، غلامرضا (۱۳۹۶)، *دانشگاه ایرانی و مناقشه هویتی-کارکردی: در جستجوی الگوی گم‌شده*، پژوهش‌نامه میانی تعلیم و تربیت، س ۷، ش ۱.
- شیخ‌زاده، محمد (۱۳۹۴)، *سبک رهبری خدمت‌گزار الگویی متعالی برای فرماندهان و مدیران*، تهران: مرکز باقرالعلوم علیه السلام.
- فراستخواه، مقصود (۱۳۸۸)، *سرگذشت و سوانح دانشگاه در ایران: بررسی تاریخی آموزش عالی و تحولات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی مؤثر بر آن*، تهران: رسا.

- مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی (۱۳۹۲)، *شورای عالی انقلاب فرهنگی: رهنمودهای مقام معظم رهبری در دیدار با شورای عالی انقلاب فرهنگی*، تهران: مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی.
- مخبر دزفولی، محمدرضا؛ آژینی، محسن (۱۳۸۹)، *منشور فرهنگی انقلاب اسلامی (مجموعه رهنمودها و دیدگاه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی در عرصه فرهنگ، علم و فناوری)*، تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- موسوی خمینی، سید روح‌الله. *صحیفه امام خمینی*، پایگاه اینترنتی گسترش آرا و اندیشه‌های امام خمینی: www.rouhollah.ir
- میرزاحمدی، محمدحسن؛ فرم‌پینی فراهانی، محسن؛ یوزباشی، علیرضا؛ زرین، لیلا (۱۳۹۲)، *شناسایی و اعتبارسنجی شاخص‌های استاد مطلوب دانشگاه اسلامی - ایرانی*، فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ش ۹.
- نجاران طوسی، حامد؛ فاتح راد، مهدی؛ برزنونی، محمدعلی (۱۳۹۸)، *دانشگاه تراز انقلاب اسلامی*، تهران: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام.

